

SỰ ĐIỀU CHỈNH VÀ NHỮNG ĐỊNH HƯỚNG TRONG CHIẾN LƯỢC TRUNG ĐÔNG CỦA MỸ HIỆN NAY

*Thái Văn Long**

Bước vào nhiệm kỳ thứ hai, chính quyền của Tổng thống Mỹ G. Bush có những điều chỉnh cơ bản về phương châm và phương thức hành động của Mỹ trong quá trình thực thi chiến lược bá chủ toàn cầu. Theo đó, ngoại giao được đặt vào vị trí trọng tâm trong việc thực hiện chiến lược. "Chính sách ngoại giao biến đổi" được Bộ trưởng Ngoại giao Mỹ - Bà Condoleezza Rice công bố tháng 1/2006 với mục tiêu làm thay đổi tận gốc hay lật đổ các nhà nước và chính phủ không chịu "hội nhập" vào chiến lược toàn cầu của Mỹ trên các mặt chính trị, kinh tế. Đối với Trung Đông - trọng điểm hàng đầu trong chiến lược toàn cầu hiện nay, Mỹ chủ trương thực hiện kế hoạch "Đại Trung Đông" để tạo thế đứng chân vững chắc làm cơ sở cho tham vọng bá chủ toàn cầu của mình. Thế nhưng, cho đến nay, nhiệm kỳ hai của Tổng thống G. Bush đã gần kết thúc, cuộc chiến tranh Iraq cũng bước sang năm thứ 5, nhưng chiến lược Trung Đông của Mỹ lại đang đứng

trước nguy cơ phá sản buộc Tổng thống G. Bush phải có những điều chỉnh và định hướng mới nhằm rút quân khỏi Iraq và cải thiện hình ảnh của Mỹ trong con mắt của người dân Trung Đông.

1. Điều chỉnh chiến lược tại Iraq - Bước đi mới trong chiến lược Trung Đông của Mỹ

Để đặt nền móng cho việc điều chỉnh chiến lược Iraq của mình, ngay từ cuối năm 2006, Tổng thống G. Bush đã bố trí lại "ê kíp" an ninh của mình bằng các quyết định thay đổi nhân sự. Cụ thể, ông R. Ghét thay ông Đ. Răm-xpêo làm Bộ trưởng Quốc phòng. Đầu năm 2007, Tổng thống G. Bush tiếp tục bổ nhiệm tư lệnh mới tại Iraq; thay Giám đốc an ninh quốc gia; Tham mưu trưởng lục quân; Tư lệnh các lực lượng Mỹ tại Trung Đông...

Ngày 10-1-2007, trong bài diễn văn được truyền hình trực tiếp, Tổng thống Mỹ G. Bush đã công bố chiến lược điều chỉnh mới tại Iraq dưới tên gọi là "*Con đường mới tiến lên phía trước*" với nội dung chính là đề nghị tăng quân và tăng ngân sách cho cuộc chiến tại Iraq nói riêng và khu

* Tiến sĩ, Viện Quan hệ Quốc tế,
Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh

vực Trung Đông nói chung. Giới phân tích bình luận rằng: Trong bài phát biểu của mình, ông Bush đã từ bỏ quan điểm mà ông không ngừng rêu rao trước đây là Mỹ đang giành được thắng lợi tại Irắc và đưa ra lập luận mới cho rằng: Thất bại ở Irắc sẽ là một thảm họa đối với nước Mỹ, sẽ gây xáo trộn khắp Trung Đông và tạo ra bệ phóng cho các cuộc tấn công mới vào nước Mỹ, đồng thời mở đường cho Iran phát triển vũ khí hạt nhân. Ông G.Bush nói: "Rút quân lúc này sẽ làm cho chính phủ Irắc sụp đổ. Kịch bản đó sẽ dẫn đến tình trạng chúng ta buộc phải đóng quân lâu dài hơn tại Irắc, đồng thời phải đối mặt với một kẻ thù có thể còn gây nhiều thương vong hơn cho chúng ta. Nếu chúng ta tăng cường hỗ trợ và giúp đỡ Irắc vào thời điểm gay gắt này để phá vỡ vòng vây bạo lực hiện nay, chúng ta có thể nhanh đến ngày rút quân về nước"¹.

Nội dung điều chỉnh chiến lược Trung Đông lần này của Tổng thống G.Bush có thể khái quát gồm 5 điểm chính sau:

1. Tăng 21.500 quân Mỹ tại Irắc, trong đó có 17.500 quân tới Batđa và 4.000 lính thủy đánh bộ tới tỉnh An An ba. Nhiệm vụ hàng đầu của quân Mỹ là chuyển từ trách nhiệm an ninh cho người Irắc sang tập trung giúp các lực lượng Irắc bảo vệ dân thường.

2. Chiến lược mới đặt trách nhiệm giành thắng lợi lên vai chính quyền Irắc. Thủ tướng Irắc sẽ phải nỗ lực để thu hút người Hồi giáo Sunni thiểu số tham gia chính quyền bằng việc thông qua luật mới quy định chia sẻ công bằng nguồn thu

nhập dầu mỏ và phục chức cho một số thành viên đảng Baath của cố Tổng thống Saddam Husein.

3. Mỹ sẽ giành 1 tỷ USD cho chương trình tái thiết và phát triển kinh tế của Irắc, trong đó có chương trình tạo việc làm tại Batđa và tỉnh An An-ba; tăng gấp đôi các đội tái thiết ở các tỉnh.

4. Chủ trương đối thoại với Xi Ri và Iran về vấn đề Irắc; thúc giục các nước Arab ủng hộ chính phủ Irắc, dàn xếp quan hệ giữa Irắc và Thổ Nhĩ Kỳ; tiếp tục đề cao vai trò của Liên hợp quốc tại Irắc, đặc biệt trong các cuộc bầu cử và xem xét Hiến pháp. Ngoài ra, Mỹ sẽ tăng cường sự hiện diện quân sự tại khu vực và củng cố quan hệ quốc phòng với các nước đối tác.

5. Tổng thống Mỹ sẽ đệ trình Quốc hội Mỹ khoản ngân sách bổ sung 6,8 tỷ USD dành để chi tiêu hàng năm cho chiến tranh, trong đó có 5,6 tỷ USD cho kế hoạch tăng quân ở Irắc; 414 triệu USD dành cho việc mở rộng các nhóm tái thiết ở các tỉnh do Bộ Ngoại giao Mỹ quản lý; 350 triệu USD cho chương trình phản ứng khẩn cấp của các tư lệnh quân Mỹ ở Irắc và 1 quỹ dùng cho tái thiết chung do Lâu Năm Góc quản lý².

So với kế hoạch "Đại Trung Đông" thì "Con đường mới tiến lên phía trước" lần này của Tổng thống G.Bush chỉ khuôn gọn trong vấn đề Irắc. Giới phân tích cho rằng: Với nỗ lực tăng quân để "giáng" cho lực lượng đối lập ở Irắc những đòn chí mạng rồi sau đó rút đi; đồng thời đặt cược vào Chính phủ Irắc, buộc họ phải có trách nhiệm nhiều hơn trong việc đảm bảo an ninh mà ông Bush nêu trong chiến lược là

¹ Dẫn theo: Trinh Cường - "Canh bạc cuối cùng" của Tổng thống G.Bush, Tạp chí Cộng sản điện tử số 124, tr.2.

² Xem thêm: Trinh cường "Canh bạc cuối cùng" của Tổng thống G.Bush, Tạp chí Cộng sản điện tử số 124.

không hiện thực. Mấy năm qua, Mỹ đã nhiều lần tăng quân và ngân sách nhằm cải thiện tình hình ở Irắc nhưng đều chịu kết cục thất bại. Thất sự sau mấy tháng thực hiện, những dấu hiệu của sự thất bại đã lộ rõ. Theo thống kê mới nhất của "Nhóm nghiên cứu Irắc" nêu ra, đến ngày 16/3/2007 đã có thêm 28.700 binh sĩ Mỹ tới Irắc (cả tăng và đổi quân), nâng tổng số quân Mỹ ở Irắc lên 170.000 người. Tính đến ngày 18/3/2007 ước tính có từ 59.287 tới 65.121 dân thường Irắc thiệt mạng trong 4 năm chiến tranh vừa qua³.

Số binh sĩ Mỹ và dân thường Irắc thiệt mạng sẽ còn tiếp tục tăng nữa, bởi bước sang năm thứ 5 của cuộc chiến, tình hình Irắc hiện nay càng thêm bất ổn, số vụ bạo lực không ngừng gia tăng và ngày thêm nghiêm trọng. Rõ ràng là Mỹ đang ngày càng "sa lầy" tại Irắc mà chưa biết cách rút ra sao cho có lợi nhất.

2. Những định hướng trong chiến lược Trung Đông của Mỹ

Trung Đông là nơi tập trung trên 2/3 trữ lượng dầu mỏ của thế giới, là một trong những động lực thúc đẩy sự phát triển nền kinh tế toàn cầu. Mỹ là cường quốc đang chiếm nhiều lợi thế trong khu vực, do đó nghiên cứu những động thái chiến lược và đưa ra những nhận định về xu hướng tình hình Trung Đông trong chiến lược của Mỹ luôn là mối quan tâm của các nhà phân tích trên thế giới.

Những động thái của Mỹ trong những năm qua cho thấy trọng điểm chiến lược của Mỹ là Trung Đông chứ không phải là châu Á - Thái Bình Dương như một số nhà

phân tích nêu ra. Việc mới đây Mỹ mở rộng các căn cứ quân sự, hiện đại hoá trang thiết bị ở đảo Guam, hỗ trợ Nhật Bản và Ấn Độ, xúi giục Đài Loan, nhượng bộ trong đàm phán với CHDCND Triều Tiên thực ra là "phô trương thanh thế ảo" để gây sự chú ý chiến lược của Trung Quốc và Nga về phía châu Á - Thái Bình Dương. Trong khi đó, Mỹ vẫn tiếp tục tập trung nguồn lực chiến lược chủ yếu vào Trung Đông nhằm kiểm soát cho được khu vực lợi thế địa chiến lược này. Nếu kiểm soát được Trung Đông, Mỹ sẽ tiếp tục dùng dầu mỏ làm "chiếc dũa thân" để kiềm chế các cường quốc khác và lãnh đạo thế giới. Có thể phân tích những bước đi chiến lược của Mỹ ở Trung Đông trong tương lai từ 3 vấn đề: Xu hướng tình hình Irắc; xu hướng vấn đề hạt nhân của Iran và tiến trình hoà bình Trung Đông trong mối quan hệ giữa Palectin và Ixraen⁴.

Thứ nhất: Mỹ rút hay không rút quân khỏi Irắc?

Nhân tố then chốt tác động đến quyết định của Mỹ rút hay duy trì một lực lượng quân đội ở Irắc là làm thế nào bảo vệ được lợi ích dầu mỏ mà Mỹ đang kiểm soát ở đây mà không bị chính quyền Irắc hiện nay giành lại. Nếu Mỹ rút quân, lực lượng đối lập chống Mỹ ở Irắc hiện nay có thể giành được chính quyền, từ đó họ thay đổi Hiến pháp, quốc hữu hoá các mỏ dầu, hoặc bán đấu thầu công khai, thì điều đó bất lợi cho các công ty dầu mỏ của Mỹ. Hơn nữa, kế hoạch độc chiếm nguồn dầu và lãnh đạo thế giới của Mỹ, cùng 5 năm tiến hành chiến tranh tốn kém sẽ "tan biến". Đây là điều bất hạnh có thể xảy ra với Mỹ.

³ Nguyễn Chiến - Cuộc chiến Irắc - Bức tranh tối mầu. Báo kinh tế đô thị, 21-3-2007, tr.12.

⁴ Xem thêm: "Những động thái mới trên bàn cờ Trung Đông", TTXVN, TLTKDB, ngày 16-4-2007.

Còn nếu Mỹ không rút quân, áp lực chính trị trong nước sẽ càng ngày càng lớn, nhiệm kỳ hai của Tổng thống G.Bush không còn dài, cục diện hỗn loạn không kiểm soát nổi ở Irắc hiện nay tiếp tục làm cho Mỹ hao người tốn của, uy tín của Mỹ ở khu vực và trên thế giới càng thêm giảm sút, cuối cùng cũng phải rút quân là điều Mỹ không muốn.

Lo ngại lớn nhất của Mỹ hiện nay là chính quyền Irắc do Mỹ dựng lên không thể đứng vững được trước lực lượng đối lập chống Mỹ. Hơn nữa, rất có thể dòng Hồi giáo Shiite (đang nắm chính quyền) tại Irắc sẽ bắt tay với dòng Shiite ở Iran cùng chống Mỹ, lúc đó lợi ích của Mỹ ở Trung Đông thật khó có thể giữ được.

Từ những phân tích trên có thể hiểu được nguyên nhân sâu xa những điều chỉnh chiến lược Irắc của Tổng thống G.Bush đầu năm 2007:

+ Tăng quân tại Irắc để muốn nhanh chóng tiêu diệt lực lượng chống đối.

+ Xử tử Saddam Husein là để thăm dò lòng trung thành của chính quyền Irắc đối với Mỹ.

+ Đe dọa tấn công Iran là thăm dò thái độ của chính quyền Irắc đối với Iran.

+ Thông qua dự luật phân phối dầu mỏ của Irắc nhằm đặt cơ sở pháp luật cho việc bảo vệ lợi ích dầu mỏ của Mỹ ở Irắc, đồng thời thăm dò thái độ của chính quyền và nhân dân Irắc đối với sự chiếm đóng của Mỹ.

Thứ hai: Giải quyết vấn đề hạt nhân ở Iran theo hướng nào?

Ở một mức độ nào đó, vấn đề hạt nhân của Iran chỉ là một con bài để Mỹ kiềm chế hoặc kiểm soát tấn công Iran. Một trong

những kịch bản đã soạn sẵn, nếu Mỹ bình định xong Irắc thì vấn đề hạt nhân của Iran sẽ là cái cớ để Mỹ tấn công vào nước có trữ lượng dầu mỏ đứng thứ 3 ở Trung Đông. Hiện nay, Mỹ đang "sa lầy" ở Irắc, buộc phải tính đến nước cờ rút quân, thì vấn đề hạt nhân của Iran chỉ có thể là con bài để Mỹ gây sức ép và kiểm chế Iran mà thôi. Tuy nhiên, một mình Mỹ khó có thể gây sức ép hiệu quả đối với Iran, nên Mỹ đã tính đến chuyện lôi kéo Liên hợp quốc cùng tham gia. Do đó, gần đây Liên hợp quốc đã không dưới một lần thông qua nghị quyết trừng phạt Iran.

Một vấn đề đặt ra là: Mỹ có thể lấy cái cớ Irắc phát triển vũ khí hủy diệt để tiến công Irắc, thì vì sao không lấy cớ Iran phát triển vũ khí hạt nhân để tấn công nước này? Không phải chính quyền của Tổng thống G.Bush không muốn, mà là do tình thế chiến lược không cho phép. Nếu Mỹ tấn công Iran, thì nước này sẽ phản kích mạnh ở hướng chiến trường Irắc, ủng hộ lực lượng chống Mỹ ở Irắc càng khiến Mỹ thêm "sa lầy" khó thoát thân và việc giữ lợi ích dầu mỏ của Mỹ ở Irắc càng thêm mong manh. Hơn nữa, trên bàn cờ chiến lược này, Trung Quốc và Nga là hai đối thủ đang "lặng lẽ" quan sát, bất cứ lúc nào Mỹ sơ hở họ đều có thể nhảy vào. Điều này càng làm cho Mỹ lo ngại. Căn cứ vào cách phân tích này, nhiều dự đoán đã được đưa ra, có thể vấn đề hạt nhân của Iran sẽ được giải quyết qua đàm phán đa phương (kiểu 6 bên như ở CHDCND Triều Tiên).

Qua sự kiện Iran bắt giữ 15 lính thủy đánh bộ của Anh cho thấy, thái độ của Mỹ rất "lập lò"; bên ngoài tỏ ra cứng rắn, nhưng bên trong lại do dự. Một mặt Mỹ đe dọa Iran để an ủi ông Blair - người đồng cấp chiến lược của mình. Mặt khác, lại bày

tổ muốn giải quyết vấn đề thông qua con đường ngoại giao. Ngay cả việc quân Mỹ tiến hành tập trận lớn ở vùng Vịnh cũng tuyên bố không nhằm vào Iran. Còn việc tăng thêm tàu sân bay vào vùng Vịnh thì cũng nói là thay tàu chứ không nói là tăng thêm, vì sợ kích động Iran. Thật ra, nếu Mỹ muốn oanh tạc Iran thì không cần phải tăng thêm tàu sân bay: "Máy bay oanh tạc chiến lược tầm xa, các máy bay trên 2 tàu sân bay đậu sẵn ở vùng Vịnh, cộng thêm máy bay của quân đội Anh và Ixraen cũng đủ để phá hủy những mục tiêu quan trọng của Iran"⁵. Nhưng có thể Mỹ đã tính đến đòn phản kích và tiềm lực quân sự của Iran, khi nước này dùng tên lửa đạn đạo tấn công các mỏ dầu của Mỹ ở Irắc và phong toả eo biển Hormuz. Lúc đó, "thùng thuốc súng" ở Trung Đông sẽ thực sự bùng nổ và chiến tranh thế giới có thể nổ ra đem lại những điều mà không ai có thể dự đoán nổi hậu quả của nó.

Thứ ba: Tiến trình hoà bình Trung Đông sẽ đi đến đâu?

Mỹ cần một Trung Đông ổn định trong thế có lợi cho Mỹ, thế nhưng mỗi bước tiến trong chiến lược Trung Đông của Mỹ chỉ làm cho tình hình khu vực vốn đã phức tạp lại càng thêm căng thẳng. Tiến trình hoà bình Trung Đông do Mỹ làm trung gian hoà giải đã bị đình trệ từ khi Mỹ tiến công Irắc và Ixraen dùng bạo lực áp đặt chứ không "đổi đất lấy hoà bình" như đã thoả thuận trước đây. Sự nghi ngại xen lẫn căm thù đối với Mỹ và Ixraen đang dần gia tăng trong người dân Arập, không chỉ ở Palestin mà ở mọi quốc gia Trung

Đông. Nếu Mỹ rút quân khỏi Irắc mà tiến trình hoà bình Trung Đông vẫn dậm chân tại chỗ và dư luận trong thế giới Arập vẫn bất bình như hiện nay thì bất lợi cho Mỹ. Với Mỹ, thất bại hiện nay ở Irắc mới chỉ là về chính trị và đạo lý, mức độ chưa đến nổi quá trầm trọng. Nhưng nếu chính quyền Irắc do lực lượng chống đối kiểm soát, hoặc thân Iran, hất bỏ mọi lợi ích dầu mỏ của Mỹ thì đây mới thật sự là thất bại đau đớn.

Do đó, vì lợi ích của Mỹ mà bà C.Rice đã phải nhiều lần công du đến Trung Đông, trong đó chuyến gần nhất vào cuối tháng 3 vừa qua nhằm thuyết phục thế giới Arập và cả Ixraen hoà dịu với nhau. Nghị quyết của Liên đoàn Arập họp tại Arập Xêut vừa qua kêu gọi Ixraen quay lại với thoả thuận "đổi đất lấy hoà bình" đã được phía Ixraen chấp nhận là kết quả nỗ lực ngoại giao của Mỹ. Tuy nhiên vấn đề còn nhiều nan giải và nằm ngoài tầm kiểm soát của Mỹ.

Tóm lại, những điều chỉnh chiến lược và động thái gần đây của Mỹ ở Trung Đông có thể đưa ra dự đoán một cách tổng thể là: Mỹ sẽ rút quân khỏi Irắc, nhưng không vứt bỏ lợi ích dầu mỏ của mình tại đây. Trong một vài năm tới, Mỹ sẽ không đánh Iran, mà chủ yếu thông qua Liên hợp quốc để kiềm chế Iran, có thể Ixraen sẽ thực hiện phi hạt nhân hoá để hỗ trợ cho giải pháp ở Iran. Mỹ sẽ tăng cường hơn nữa vai trò "trung gian" thúc đẩy tiến trình hoà bình giữa Ixraen với Palestin nói riêng và thế giới Arập nói chung. Mỹ sẽ ép Ixraen phải nhượng bộ nhiều hơn nữa để cứu vãn hình ảnh bạo lực của Mỹ ở Trung Đông, duy trì hoà bình và an ninh khu vực ở thế có lợi cho Mỹ.

⁵ Quang Linh "Định hướng tình hình Trung Đông trong chiến lược của Mỹ", Báo Kinh tế đô thị, 12-4-2007, tr.12.